

---

ex ponto

(Részletek)

IVO ANDRIĆ

IVO ANDRIĆ

(1892—1975)

... Határtalan félelem a büntől, rettenetes halálérzet minden szál gyertyáért, iszonyú öröm: térdepelni a jóság előtt. És e kétféle bánat fölött, fátyolként, még egy, a legkeserűbb, a legmiénkebb: azoké, akik feláldozzák magukat, mert hisznek a hajnalban...

... Ezek a feljegyzések, amelyek versek, ezek a versek, amelyek feljegyzések, úgy érzem, egy új lélektörténet első oldalai; velük kezdődik a mi új lélektörténetünk. A könyvek, amiket manapság írnak — tarkák és cicomásak, egy-két futurista ízű verssor, egy elcsépelte szerelmi história elég ahhoz, hogy szívesen kézbe vegyék. Ez a könyv viszont kizárólag neki íródott, az egyetlen, tiszta és büntelen, örök reménységnek: a fiatalságnak. Úgy gondolom, tragikus dolog hinni a könyvekben, egyáltalán: hinni. És Andrić hisz. És az az egy, akárhogy is, vitathatatlan e könyv tanulságaként: Andrić est arivéa.

(*Miloš Crnjanski: Ex Ponto, 1919*)

Ha híre kél,

hogy meghaltam, izgalom fogja majd el egy percre az embereket, akik ezekben a kis, egyemeletes, kertes házakban élnek. És az emlékem, a megdöbbenet járókelők meséiben, még egyszer végigjárja az utcákat, ahol a gyermekkorom töltöttem.

Kínos nyugtalanság költözik ezekbe a békés, jóra való kis házakba és lelkekbe.

Az öregasszonyok, akik a legjobban értik a megváltoztathatatlan törvényeit és belátják a rossz szükségességét, csak a fejüket ingatják majd, a fiatal anyák pedig kétségbeesetten összecsapják a kezüket, és a saját gyerekeik sorsára gondolnak.

Az asszonyok sírós hangon szólnak, a férfiak meg kurtán és méltósággal, érzelmeiket rejtve.

Azok, akik a legjobban emlékeznek a szerencsétlen megboldogult életére, suttogva (hogy a fiatalabbak ne hallják) elmesélik emlékeiket, s a gyerekek, el-elkapva egy-egy szót, fénylő és rémítő messzeségekbe döbbennek; a fiúk sápadt arccal és töprengő szemekkel merednek maguk elé, a lányok felszaladnak fehér padlásszobáikba, és zsebkendőbe fojtják zokogásukat.

Ó, hol az a mély zengésű szó,
az a halk, alig érthető, jóságos szó, amely örökég kis lángocska módjára világlik az éjszakában?

Hol a vigasz szava?

Tegnap este és ma reggel még tudtam, miért nem jelenik meg most, amikor oly nehéz, oly keserves nekem, miért nem csillan elém, mint távoli, reszkető csillagfény, mint a szem vidám ragyogása?

Hogyan, hogyan is felejtettem el?

Csontjaimba fagy költözik,
s körülöttem tengerként terül szét a jeges lég. Örökké forró tenyeremmel melengetném testemet — és még dermesztőbb a hideg bennem. Takaróm szúr, és úgy érzem, onnan is fagy árad, nem melegség.

Szinte éget már. Esztelen kétségbeesés fog el; felugrom, ujjhegyre ágaskodom, és karjaimmal hadonászok, de csak a fájdalmat érzem. Ételem megfagy, mielőtt a szájamhoz emelném.

Amint lehunyom a szemeimet, végtelen, hófödte mező nyílik meg előttem.

Közvetlenül alkonyat előtt
megállt a havazás. És mély csend telepedett az erdőkre, a magas, magas hó fehér, nedves nyugalma. A fenyők márvány kápolnáknak tetszetek, és az osvényeket halálosan fehér, áthatolhatatlan hólepel borította.

Hova mész, Jelena?

Süket és tompa csend. (Nehéz utat törni a kései hóban.)

Nem látszik az ég, és a lehanyatló nap sem látszik. Minden szín kihamvadt. Minden hang elhalt. Kimondhatatlanul csendes, fehér, alvó minden. S amikor, az erdő mélyén, egy gallyacskára letört a hó súlya alatt, olyan volt, mintha a legvastagabb fatörzs szíve hasadt volna meg.

Hova mész, Jelena?

A hó ezekben az erdőkben lehetet fagyaszt, vért állít, bőrt fehérre vált. Eltemet minden nyomot és emléket. Lábad ólomnehéz, kezud feje vörös és fagyott. A hó befedte a tavalyi sírokat, halotti szemfedőt szőtt élőnek, halottnak.

Jelena, Jelena!

Nyugodt reggeli gondolatok.

Most belátom: veszíteni csak addig szörnyű, míg az ember nem veszít el mindent. A kis veszteség bánattal, és könnyekkel jár; és mindaddig, míg a megmaradttal mérhetjük az elvesztett nagyságát, nehéz a lelkünk, de ha egyszer elveszítünk *mindent*, olyan könnyűséget érzünk, aminek már neve sincs, mert az a túlságos fájdalom könnyűsége. — Könnyű vagyok, oly könnyű, hogy repülni tudnék!

Mindaz, amit elveszítettem, a tudatomban van, de súlytalanul, a földi dolgok keserűsége nélkül; megint az enyém minden, amit elveszítettem, átlényegülten, megszépülten — az emlékezetben. És azonfölül is: enyém a végtelen szabadság, amit csak az érezhet, akinek semmije sincs, és a békessége annak, aki már semmit sem sajnál, aki megvált mindentől.

Oly nehéz az élet,
és oly rövid, és a tetejébe több mint a fele ennek a túl nehéz és túl rövid életnek gyűlöletben és visszavonásban telik el.

Ó, oltsátok ki magatokban a gyűlöletet! Szükségünk van az emberekre, és semmiképpen sem élhetünk megbocsátás nélkül.

Mindenkire, minden egyes emberre szükségem van. Mindenkire, attól a vénasszonytól, aki a karjába vett, amikor a világra jöttem, addig az ismeretlen járókelőig, akivel esetleg találkozom majd, amikor valami temető felé visznek valami emberek, és ő megáll, kalapot emel a koporsóm előtt, és örök békességet kíván nekem.

Örök békesség! — mily áldott jó és nagy és szépséges ez a kívánság! Ó, te ismeretlen jó ember, hála neked ezért a kívánságodért.

Éljetek és küzdjete, ahogyan tudtok, imádkozzatok isteneitekhez, és szeressétek a természetet, de a legtöbb szeretetet, figyelmet és részvétet tartsátok fenn az emberek számára, tartsátok fenn szegény, szegény felebarátaitoknak, akiknek az élete bizonytalan, múltó lángcsóva két végtelenség között.

Szeressétek az embereket, segítsetek rajtuk minél gyakrabban, és sajnáljátok őket még többször, mert minden emberre szükségünk van.

Minden zárt ajtót
néma fenyegetésnek érzek. Alattomos szájnak.

Ha holdfényben nézek rá, úgy rémlik, mintha az a fekete vonal a két ajtószárny találkozásánál lassan-lassan szétválna, és az ajtó mindjárt kinyílik, hogy a következő pillanatban megjelenjék benne az a szörnyűség és ismeretlen valami, amely minden csukott ajtó mögött megbúvik, és vár ránk, mindannyiunkra.

Eleinte képes voltam a kimerülésig, az önkívületig bámulni cellám zárt ajtaját.

Csukott ajtó csak a temetőben van, a tönkrement kereskedők boltjain és olyan házakon, melyek nagybeteget vagy egyéb szerencsétlenséget rejtnek. Meg a börtönökön.

Míg aludtam, esett.

Most világos az égbolt, és rongyos, barna felhők úsznak rajta. Sötét fatörzsek. A suhogás megszűnt. Könnyű, hűvös szellő libben, és bodzailatot hoz a szomszéd kertje felől.

A meredek lejtőn bányászok ereszkednek alá kicsny lámpásaikkal, melyek halvány, reszketeg fénykört vonnak köréjük.

Azt hittem, nyomasztó álom riasztott fel. De nem. Ébren is, éppúgy, mint álomban, világosan és érthetően hallom a szívem suttogását: meg kell halni, meg kell halni!

Kétségbeesetten keresek valami vigasztalást, kapkodok valami reménység után, de halálra ítélt szívem egyre csak suttogja a maga rettenetes mondókáját.

Lenyugszik a nap.

A ritkás fenyők sora finom, sötét csipke gyanánt rajzolódik a halvány égre. A föld szinte hallhatóan lélegzik.

Nocsak, hová lett az elkeseredés, mely az imént még úgy szorongatott? Miért is bánkódnék?

Légy bátor, lélek, türelmes légy a magányodban és álhatatos a szenvedélyek ingadozásai közt!

Sötétednek az utak, és fáj az emlékezés, de nincs még semmi sem veszve. Itt van minden: a régi szív, mely örök törvények szerint ver, gyorsabban vagy lassabban, ahogy kell, az áramló ifjú vér, a tüdő, mely gyógyírként kapja a levegőt, a szenvedő lélek, az álmok arany híme, s a szent fogadalmak, fejedelmi gondolatok, közöletlenül, be nem mocsokoltan, az élet jó, biztos, rendíthetetlen alapjai.

Békesség. Az örök, türelmes természet törvényei szerint születő és lenyugvó nap békessége.

Ha visszatekintek, úgy érzem, már csak az maradt hátra a számomra, hogy meghaljak.

Milyen gyorsan kihunytak a szenvedélyek! Elvirágzott a boldogság! Összeomlottak a tervek!

Oly gyorsan múlt el minden, mint egy gyors utazás, éjszaka, holdfényben. Félig látott, hamar felejtett tájak. Annyi minden történt, hogy csak egyetlenegy nap emléke is súlyos és mérgező, mint az ólom.

Ma éjjel emlékeimen kotlok. Csodálom a végzet alattomos játékait, és sajnálom magamat egy kicsit.

Ha előre nézek, úgy érzem, mintha csak tegnap jöttem volna a világra.

Mire pazaroltam az éveimet? Hát lehetséges így végigrobogni az életem, és nem valósítani meg semmit sem az ember fő feladataiból? Egy egész élet áll vádlón elém, valahány be nem váltott ígéretével, kibicsaklott igazságával, amely most kegyetlen bosszúra készül ellenem. Erőm nagy része úttalan utakon szóródott szét, de az élet könnyörtelenül vár: kezdeni kell előlről. Egyszer már el kell kezdeni!

Éjjel tizenegy óra.

Valaki kiejtett egy közönséges, mindennapi szót, s összes halottaim egyszerre feltámadtak bennem. A fájdalom hulláma felemel, és a mélybe zúdít. A beszélgetés folyik tovább, de mellemben tompán kong a fájdalom.

Most, végre, úrrá lett rajtam az álom jótékony fáradtsága. Mikor is aludnék el különben?

Hiába, rosszul temetjük mi el halottainkat. És oly gyakran megesik, hogy valaki, mit sem sejtve, egy egészen közönséges, mindennapi szót ejt ki a száján.

EPILÓGUS

Sokat kotlasz magadban, és sokat hallgatsz, fiam. Eltemetnek az álmok, kimerítenek a lélek utazásai. Alakod görnyedt, és sápadt az arcod, pilláid elnehezednek, s a hangod olyan, mint a tömlőcajtó csikorgása. Menj ki a nyári napba, fiam!

— Mit láttál, fiam, a nyári napon?

Láttam, hogy a föld erős és a menny végtelen, de az ember gyenge és rövid életű.

— Mit láttál még a nyári napon, fiam?

Láttam, hogy a szeretet véges, s az éhség végtelen.

— És mit láttál még a nyári napon?

Láttam, hogy az élet keserves dolog, és egyébből sem áll, mint a bűn és boldogtalanság szabálytalan váltakozásából, s hogy élni azt jelenti: ábrándot halmozni ábrándra.

— Elaludnál hát, édes fiam?

Nem, apám, megyek *élni*.

Ács Károly fordításai